

Miért kellett Allendének meghalnia?

A santiagoói lázadás

Negyven év telt el azóta, hogy Salvador Allende chilei elnököt megölték a santiagoói La Moneda palotában, miközben azzal az AK-47-es géppisztollyal próbálta megvédeni magát, amelyet Fidel Castrótól kapott ajándékba. Ebben a cikkben, amely 1974 márciusában jelent meg a New Statesman hasábjain, a Nobel-díjas író, Gabriel García Márquez veszi górcső alá Allende chilei tevékenységét, a megállapodásokat, amelyeket ellenfelei kötöttek az Egyesült Államokkal, és utódja, Augusto Pinochet tábornok útját a hatalomba.

1969 vége felé történt, hogy egy Washington külvárosában álló házban vacsorázni ült össze a Pentagon három tábornoka és öt chilei katonatiszt. A vendéglátó az USA-ba akkreditált chilei katonai kirendeltség légügyi segédattaséja, Gerardo López Angulo alezredes volt, chilei vendégei pedig szintén a hadsereg különböző fegyvernemeiben szolgáltak. A vacsorát a Chilei Légierő Akadémiájának új igazgatója, Carlos Toro Mazote tábornok tiszteletére adták, aki egy nappal korábban, tanulmányútra érkezett az országba. A nyolc katonatiszt gyümölcssalátát és zöldborsóval körített borjúszeletet vacsorált, hozzá szívmengető borokat kortyolgattak messze délszaki hazájukból, ahol színpompás madarak csicseregnek a homokos fővenyeken, míg Washington hideg ködbe-füstbe burkolószik, és – jobbra angolul – arról az egy dologról beszélgettek, ami akkoriban, úgy tűnik, a leginkább érdekelt minden chileit: a következő szeptemberre esedékes elnökválasztásról. A desszert felett a Pentagon egyik tábornoka megkérdezte, hogy mit tenne a chilei hadsereg, ha a baloldali jelöltjét, valami Salvador Allendét választanák meg. „Félóra alatt elfoglalnánk a Moneda palotát, még ha porig kellene is égetnünk” – válaszolta Toro Mazote tábornok.

A vacsoravendégek egyike Ernesto Baeza tábornok volt, aki ma a chilei nemzetbiztonsági erők vezetője, és aki a múlt szeptemberi puccs idején az elnöki palota elleni támadást vezette, majd kiadta a parancsot az épület felgyújtására. Két korábbi alárendeltje is ugyanebben az akcióban szerzett hírnevet: Augusto Pinochet tábornok, a katonai junta elnöke, és Javier Palacios tábornok. Az asztalnál ott ült a légierő dandártábornoka,

Sergio Figueroa Gutiérrez, aki ma közmunkaügyi miniszter és a katonai junta egy másik tagjának, a légierőnél szolgáló Gustavo Leigh tábornoknak közeli barátja – utóbbi rendelte el az elnöki palota bombázását. Az utolsó vendég Arturo Troncoso tengernagy volt, aki ma Valparaíso haditengerészeti kormányzója, aki véres tisztogatásokat hajtott végre a flotta haladó szellemű tisztjei között, és maga is a szeptember 11-i katonai lázadás egyik lebonyolítója volt. Ez a vacsora végül a Pentagon és a magas rangú chilei katonatisztek történelmi fontosságú találkozásának bizonyult. Washingtonban és Santiagóban tartott további találkozók azután egy olyan készenléti tervet fogadtak el, amelynek értelmében Allende Népi Egység koalíciójának választási győzelme esetén azok a katonatisztek, akik a legszorosabban, szívvel-lélekkel kötődnek az USA érdekeihez, magukhoz fogják ragadni a hatalmat.

A készenléti tervet hideg fejjel dolgozták ki, egyszerű katonai akciónak tekintették, ami nem az International Telephone and Telegraph (ITT) nyomásgyakorlásának afféle következménye volt. Ennél sokkal szerteágazóbb világpolitikai okai voltak. Az USA részéről a Pentagon Védelmi Hírszerzési Ügynöksége (DIA) volt a közvetlenül részt vállaló szervezet, de az aktuális feladatok lényegében a flotta hírszerző ügynökségére hárultak, amely a CIA és a Nemzetbiztonsági Tanács politikai utasításait követte. Logikus volt, hogy a flotta, és nem a hadsereg vállalt főszerepet a projektben, mivel a chilei puccs egybeesett az Unitas hadgyakorlattal, amely az amerikai és a chilei flottaegységek közös gyakorlata volt a Csendes-óceánon. Ezeket a gyakorlatokat mindig szeptember végén tartották, és ez volt a választások hónapja is – vagyis természetesnek tűnt, hogy Chile földjén és égboltján mindenféle hadieszközök, a gyilkolás művészetében jártas, az ölés tudományára kiképzett emberek seregei nyüzsgönek.

Henry Kissinger ekkoriban jelentette ki néhány chileinek egy magánbeszélgetésen: „Egyáltalán nem érdekel a világnak az a része, ami a Pireneusoktól délre terül el, és nem is tudok semmit róla”. Addigra a felkelés tervét már a legapróbb részletekig kidolgozták, és ostobaság lenne azt feltételezni, hogy Kissinger vagy Nixon elnök ne tudtak volna róla.

Chile keskeny ország, mintegy 2660 mérföld hosszú, de átlagosan csupán 119 mérföld széles, tízmilliós nyüzsgő lakosságából hárommilliónyan a fővárosban, Santiagóban és környékén zsúfolódnak össze. Az ország gazdagságát nem elsősorban erőforrásainak mennyisége, hanem különlegessége adja. Az egyetlen nyersanyag, ami komoly mennyiségben áll rendelkezésre, a rézérc, ám ez a világon a legjobb minőségű, és a kitermelés volumenét is csupán az Egyesült Államok és a Szovjetunió múlja felül. Az országban legalább olyan jó bort is termelnek, mint az európai fajták, ám ebből csupán kevés kerül exportálásra. Chile egy főre eső nemzeti jövedelme 650 dollár, és ezzel Latin-Amerika élvonalába tartozik, ám a nemzeti össztermék mintegy fele hagyományosan kevesebb, mint 300 ezer ember között oszlik el.

1932-ben Chile lett Amerika első szocialista köztársasága, és a kormányzat a munkások lelkes támogatásával elszánta magát a réz- és a szénipar államosítására. Ez a kísérlet mindössze 13 napig tartott. Chilében átlag kétnaponta remeg meg a föld, és minden elnöki periódusra jut egy-egy valóban pusztító katasztrófa. A kevésbé apokaliptikus geológusok nem is úgy tekintenek Chilére, mint a kontinens területére, hanem mint az Andok amolyan roskatag párkányára a bőszen kavargó tenger felett, és meg vannak győződve arról, hogy egy jövőbeni katakizma alkalmával az ország egy az egyben el fog tűnni a harsogó hullámsírbán.

A chileiek bizonyos értelemben roppantul hasonlítanak hazájukra. A kontinens legszívélyesebb emberei ők, imádják az életet, és mindig tudják, hogy miként éljenek a lehető legjobban, vagy akár egy kicsit még annál is szenvedélyesebben; ugyanakkor veszélyesen hajlanak a szkepticizmusra és az intellektuális önmarcangolásra. Egyszer egy hétfőn ezt hallottam egy chileitől: „Egyetlen chilei sem hiszi el, hogy holnap kedd lesz”, és valóban: ő maga sem hitte el. Ám még e mélyen kódolt hitetlenség dacára is – vagy, meglehet, éppen ezért – a chileiek olyan természetes civilizációt hordtak ki, olyan politikai érettséget és kulturális szintet, amely úgy látszik, elkülöníti őket a régió többi részétől. A latin-amerikai íróknak jutott három Nobel-díjból kettőt chileiek kaptak, és egyikük, Pablo Neruda századának legnagyobb költője volt. Ezt talán még Kissinger is tudta, mikor azt mondta, hogy semmit nem tud a világ déli feléről. És akárhogyan is: az USA hírszerző ügynökségei jóval többet tudtak. 1965-ben Chile – az ország beleegyezése nélkül – az elképesztő társadalmi és politikai kémhadművelet, a Camelot projekt főhadiszállásává és toborzóbázisává vált. Ezt olyan titkos felmérésnek szánták, amelynek során precízen kidolgozott kérdőíveket juttatnak el az összes társadalmi réteg, az összes foglalkozás képviselőihez Latin-Amerika legtávolabbi országainak legfélreesőbb zugaiba is, hogy afféle tudományos alapot teremthessenek a különböző társadalmi csoportokban zajló politikai folyamatok és társadalmi tendenciák felméréséhez. Ez a hadsereg céljaira szánt felmérés végső soron ugyanazt a kérdést boncolgatta, amit azután washingtoni vacsorájukon a chilei katonai vezetőknek is feltettek: mit lépnek, ha a kommunisták kerülnek hatalomra? Ez volt a nagy, kövér kérdőjel.

Chile már régóta az észak-amerikai társadalomtudósok kedvelt kutatási területe volt. A régi és erőteljes népi mozgalmak, a mozgalmi vezetők intelligenciája és állhatatossága, valamint a gazdasági és társadalmi körülmények önmagukban elegendőek voltak ahhoz, hogy felkeltsék az érdeklődést az ország sorsa iránt. Az embernek valójában egyáltalán nem volt szüksége a Camelot-felmérés eredményeire ahhoz, hogy feltételezze: Chilének van a legnagyobb esélye arra, hogy Kuba után Latin-Amerika második szocialista köztársaságává váljon. Ezért az Egyesült Államok nem csupán az amerikai beruházások feletti aggodalmában

akarta megakadályozni Allende kormányra kerülését. A nagyobb cél az volt, hogy megismételjék a leggyümölcsözőbb akciót, amire az imperia-
lizmus valaha is képes volt Latin-Amerikában: a brazilait.

1970. szeptember 4-én, amint az várható volt, a szocialista és szabad-
kőműves orvost, Salvador Allendét választották köztársasági elnökké.
Am a készenléti terv mégsem lépett életbe. A legelterjedtebb magyarázat
meglehetősen groteszk: valaki hibázott a Pentagonban, és kétszáz ví-
zumkérelmet nyújtott be egy állítólagos haditengerészeti kórus számára,
akik valójában a kormány megdöntésére kiképzett szakértők voltak; igen
ám, de a dalkör tagjai között egy rakás olyan tábornok is helyet kapott,
akik egy árva hangot sem tudtak volna tisztán kiénekelni. A kaland ál-
lítlólag e miatt a baklövés miatt lett elnapolva. Valójában alaposabban
átgondolták a tervezetet: más amerikai szervek, mindenekelőtt a CIA és
a chilei amerikai nagykövetség úgy vélték, hogy a készenléti terv túlságosan
csak a katonai akciókra korlátozódott, és nem vette számításba Chile
aktuális politikai és társadalmi körülményeit.

És valóban: a Népi Egység győzelme egyáltalán nem eredményezett
olyan társadalmi pánikot, amilyenre az amerikai hírszerzők számítottak.
Sőt éppen az ellenkezője történt: az új kormányzat nemzetközi tekintet-
ben igen önállónak, gazdasági kérdésekben pedig igen határozottnak
mutatkozott, és ez hamarosan a társadalom helyeslésével találkozott.
A kormányzati periódus első évében 47 ipari vállalatot államosítottak,
és a bankrendszer nagy részét. Az agrárreform keretében a nagybirtok-
osok földjeiből hatmillió hektárt nyitottak ki és változtattak közös
tulajdonná. Az infláció lelassult, megvalósult a teljes foglalkoztatottság,
és a bérek 30 százalékkal növekedtek.

A rézbányák teljes államosítása

A korábbi, Eduardo Frei vezette kereszténydemokrata kormány már tett
lépéseket a rézipar államosítása felé, bár ő ezt „chileizálásnak” nevezte.
A tervből annyi valósult meg, hogy felvásárolták az USA tulajdonában
lévő bányavállalatok részvényeinek 51 százalékát úgy, hogy például az
El Teniente-bánya esetében is többet fizettek ezért, mint a bánya teljes
piaci értéke.

A Népi Egység egyetlen, a Kongresszus valamennyi népi pártja által
megszavazott törvényi szabályozással visszaszerezte az országnak
azokat a rézbányákat, amelyek az amerikai Anaconda és Kennecott
leányvállalatainak művelésében voltak. Mindezt kártalanítás nélkül: a
kormány úgy számolt, hogy a két cég 15 év alatt több mint 800 millió
dollár nyereséget termelt. A kispolgárság és a középosztály, az a két
jelentős társadalmi erő, amely adott pillanatban hajlamos lett volna egy
katonai puccs mögött felsorakozni, egy csapásra komoly, nem várt lehe-
tőségeket láthatott maga előtt, és ezúttal nem a proletariátus rovására,

ahogy az általában történni szokott, hanem a pénzügyi oligarchia és a külföldi tőke kárára. Társadalmi szempontból a fegyveres erők gyökerei és ambíciói a középosztályéival egyeztek meg, így semmiféle okuk, de még csak valamiféle alibiként szolgáló indokuk sem volt arra, hogy a puccsra törekvő katonatisztek aprócska csoportja mögé sorakozzanak. A kereszténydemokraták tökéletesen tisztában voltak ezzel, és nem támogatták, sőt határozottan elleneztek a laktanyai összeesküvést, hiszen tudták, hogy az saját támogatóik között is népszerűtlen lenne.

Céljuk más volt: minden lehetőséggel gyengíteni, rombolni a kormányzat jó reputációját, és kétharmados többséget szerezni az 1973. márciusi kongresszusi választásokon. Egy ekkora többséggel megszavazhatták volna a köztársasági elnök alkotmányos lemondatását.

A kereszténydemokraták egy óriási, az osztályhatárokon átívelő szervezetet alakítottak ki, amely valódi népi bázisra támaszkodhatott a modern ipari proletariátus, a vidéki kis- és középbirtokosok, a városi kispolgárság és középosztály köreiben. A Népi Egység szintén több társadalmi osztályban is támogatókat talált, de sokkal inkább az alacsonyabb státuszú proletariátus – az agrárproletárok – és a városi alsó középosztály állt mögötte.

A szélsőjobboldali Nemzeti Párttal szövetszövetségű kereszténydemokraták uralták a Kongresszust és a bíróságokat; a Népi Egység ellenőrizte a végrehajtó hatalmat. E két párt polarizációja gyakorlatilag az ország kettéválását tükrözte. Sajátos módon a katolikus Frei, aki egyáltalán nem volt marxista, húzta a legtöbb hasznót az osztályharcból, ő szította és bujtogatta, hiszen célja az volt, hogy a kormányzat meggyengítésével az országot a demoralizálódás és a gazdasági összeomlás szakadékába taszítsa.

A többit elvégezte a kereskedelmi blokádnak, amelyet az USA a kártérítés nélküli államosítások miatt rendelt el. Chilében mindenféle árucikket megtermeltek a gépkocsiktól a fogsasztáig, ám ennek ipari bázisa egyfajta kétes identitáson állt: a 160 legnagyobb vállalat tőkénének 60 százaléka külföldi kezekben volt, és a felhasznált nyersanyagok 80 százalékát is külföldről szereztek be. Ráadásul az ország még évi 300 millió dollár értékben importált fogyasztási cikkeket, és 450 millió dollár ment el külföldi hiteleinek törlesztésére.

Ám Chile közvetlen szükségletei hatalmasak voltak, és egyre növekedtek. A jegyrendszer, a szárnyaló infláció és általában a szegények követeléseire elleni tiltakozás örve alatt fedőkkel-lábasokkal zörögve és kolompolva utcára tódultak a burzsoázia kedélyes hölgyei. Persze nem csak úgy véletlenül, éppen ellenkezőleg; lényeges, hogy az ezüstróka gallérok és virágdíszes kis kalapok utcai spektakuluma éppen akkor került előadásra, mikor Fidel Castro befejezte egy hónapos chilei látogatását, amely földrengésszerű mozgósító hatással volt a kormányt támogató társadalmi rétegekre.

Allende elnök ekkor értette meg – és ki is mondta –, hogy a kormány ugyan a nép kezében van, de a hatalom nem. Ez valójában sokkal keserűbb mondat volt, mint amilyennek látszik, és riasztóbb is: Allende olyan törvénytisztelő csirát hordozott magában, amelyből saját pusztulása szökkenet szárba – az ember, aki mindhalálig harcolt a törvényesség védelmében, büszkén, felemelt fejjel vonulhatott volna ki az elnöki palotából, ha a Kongresszus alkotmányos keretek között elmozdítja hivatalából.

Az olasz újságíró és politikus, Rossana Rossanda, aki ekkoriban kereste fel Allendét, elnyűtnek, feszültnek látta az elnököt, tele balsejtelmekkel, mikor azon a sárga kretondiványon ülve beszélt, amelyen hét hónappal később szitává lőtt, puskatussal összezúzott arcú holttestét terítették ki. Akkor, az 1973. márciusi választások előestéjén elégedett lett volna, ha a Népi Egység 36 százalékot kap. És lám, a felpörgő infláció, a szigorú jegyrendszer és a gazdag kerületekben fedő- és lábaskoncertet adó delikát hölgyemények dacára 44 százalékot szerzett. Ez olyannyira látványos és döntő győzelem volt, hogy mikor Allende végre kettesben maradt barátjával és bizalmasával, Augusto Olivares újságíróval, bezárta irodája ajtaját és örömeiben cuecát táncolt, a chilei népi táncot.

A kereszténydemokraták számára ez az eredmény bizonyította, hogy a Népi Egység által mozgásba lendített társadalmi igazságosságra törekvő fejlődést legális eszközökkel már nem lehet visszafordítani, ám ugyanakkor még nem voltak képesek felmérni akcióik következményeit. Az Egyesült Államok számára a választási eredmények sokkal súlyosabb figyelmeztetést jelentettek, és jócskán túlnőttek a kisajátított cégek problémáján. A békés fejlődés és a társadalmi változás elfogadhatatlan precedensét jelentette a világ népeinek számára, különösen pedig Franciaországban és Olaszországban, ahol az adott körülmények felvetették egy chilei jellegű forgatókönyv lehetőségét. A külső és belső reakció összes ereje felsorakozott, hogy egységes blokkot alkossanak.

A CIA által pénzelt végső csapás

A végső csapást a fuvarozók sztrájkja jelentette. Az ország sajátos földrajza miatt a chilei gazdaság nagyban függ a szállítási lehetőségektől. A fuvarozás megbénítása egyben az ország megbénítását is jelenti. Az ellenzék könnyedén megszervezhette a sztrájkot, hiszen a fuvarozók szakszervezete azon csoportok közé tartozott, amelyek a legjobban megszenvedték az alkatrészhíányt, másrészt pedig fenyegetve érezték magukat attól a kormányprogramtól, amely megfelelő állami fuvarozási szolgáltatást kívánt kialakítani az ország legdélibb területein. A munkabeszüntetés a legkisebb megtorpanás nélkül mindvégig kitartott, hiszen

külföldről finanszírozták. „A CIA dollárokkal árasztotta el az országot, hogy a főnökök sztrájkját támogassa [...] és a külföldi tőke megtalálta a lehetőségeket egy feketepiac kiépítéséhez” – írta levelében Pablo Neruda egy európai barátjának. A puccs előtt egy héttel teljesen kifogyott az étolaj, a tej és a kenyér.

A Népi Egység kormányzásának utolsó napjaiban, az összeroppanó gazdaságú, polgárháború szélén tántorgó országban mind a kormány, mind az ellenzék arra koncentrált, hogy a saját javára billentse az erőviszonyokat a hadseregben. Az utolsó lépés hihetetlenül, látomászerűen tökéletes volt: 48 órával a puccs előtt az ellenzék sikeresen félreállította az összes Allendét támogató magas rangú katonatisztet, és helyükre egy tébolyult sakkjátszmában lépésről lépésre azokat állította, akik annak idején ott ültek a washingtoni vacsoraasztal körül.

Ezen a szinten azonban a játék kicsúszott a játékosok ellenőrzése alól. Egy ellenállhatatlanul sodró dialektikába gabalyodva maguk is egy komolyabb léptékű sakkjátszma gyalogjaivá váltak, és ez a parti jóval összetettebb és nagyobb politikai jelentőségű volt, mint azok a sémák, amelyeket az imperializmus és a népi kormányzással szembeni reakció tető alá hozott. Egy szörnyű osztálykonfrontáció formálódott és csúszott ki azoknak a kezéből, akik kiprovokálták; az egymással szemben álló érdekek kegyetlen, lázas tülekedése; és mindez óhatatlanul egy olyan társadalmi kataklizmába torkolt, amelyre még nem volt példa a két Amerika történelmében. Ilyen körülmények között egy katonai puccs nem lehetett vértelen. Allende ezzel tisztában volt. A chilei fegyveres erő, ellentétben azzal, amit elhitettek velünk, minden egyes alkalommal beavatkozta a politikába, mikor osztályérdekeiket veszélyeztetve látták, és ezt elképesztő, kegyetlen vadsággal tették. Az ország mögött álló évszázad mindkét alkotmányát a fegyverek erejével zúzták szét, és az 1973-as katonai puccs a hatodik volt ötven év alatt.

A chilei hadsereg vérszomja afféle tradíció, önképének része – az araukán indiánok elleni három évszázadon át tartó irtó hadjárat kézitusaínak szörnyű iskolájából származik. Akadt, aki azzal dicsekedett 1620-ban, hogy egymaga, egyetlen rajtaütés alkalmával kétezer indiánt mészárolt le. Joaquín Edwards Bello arról ír, hogy egy kiütésetífuszjárvány idején a katonák kirángatták házaikból a betegeket, és méreggel teli dézsákba hajították őket a kórság megfékezésére. 1891-ben egy hét hónapig tartó polgárháborúban tízezren haltak meg a véres összecsapások során. A peruiak azt állítják, hogy mikor Chile a salétromháború idején megszállta Limát (1881), a chilei katonák kifosztották Don Ricardo Palma könyvtárát, de a könyveket nem olvasásra, hanem alfelük kitérülésére használták.

A népi mozgalmakat ugyanilyen brutálisan fojtották el. Az 1906-os valparaisói földrengést követően a haditengerészet erői verték szét a dokkmunkások nyolcezer tagot számláló szervezetét. A XX. század elején Iquique-ben a tüntető sztrájkolók hiába próbáltak menedéket találni a katonák elől: tíz perc alatt mintegy kétezren veszítették életüket a géppuskák tüzeiben. 1957. április 2-án a hadsereg feloszlattott egy civil lázongást Santiago kereskedelmi negyedében, ám az áldozatok pontos számára soha nem derült fény, mivel a kormány kicsempészte onnan a holttesteket. Eduardo Frei kormányzása alatt egy bányászsztrájk idején a katonai őrzőket tüzet nyitott a tiltakozókra, hat embert öltek meg, köztük gyerekeket és egy terhes asszonyt. A csapatparancsnok egy bizonyos 52 éves tábormok volt, maga is öt gyermek apja, akinek földrajztanári végzettsége volt és több katonai témájú könyvet is írt: Augusto Pinochet.

A törvényességet féltőn óvó, nyájas chilei hadsereg mítoszát a chilei burzsoázia találta ki, saját érdekeinek megfelelően. A Népi Egység pedig életben tartotta ezt a mítoszt, mivel abban reménykedett, hogy szájízének megfelelően tudja befolyásolni a magasabb beosztású tisztikar osztályösszetételét. De Allende sokkal inkább biztonságban érezte magát a karabinerök között – ez a népi és paraszti gyökerű férfiakból álló fegyveres erő a köztársasági elnök közvetlen parancsnoksága alatt állt. És valóban: a juntának hat embert kellett átlépni a rangsorjegyzékben, amíg végre olyan rangidős tisztet találtak, aki hajlandó volt a puccs támogatására. A fiatalabb tisztek elbarikádozták magukat a santiagoói kadétiskolában, és négy napig tartott, amíg kifüstölték őket onnan.

Ez volt a legismertebb csatája annak a titkos háborúnak, amely a katonai pozíciók birtoklásáért tört ki a puccs előestéjén. Azokat a tiszteket, akik elutasították a részvételt az államcsínyben, vagy nem teljesítették az elnyomásra felszólító parancsokat, a lázadók kímélet nélkül meggyilkolták. Egész csapatok lázadtak fel Santiagóban és a tartományokban, de brutálisan leverték őket, vezetőiket pedig példát statuálva lemészárolták.

A Viña del Mar-i harcoksidandár parancsnokát, Cantuarias ezredest saját beosztottjai géppuskázták le. Hosszú időnek kell még ahhoz eltelnie, hogy hozzávetőleges fogalmunk legyen a belső megszárlások áldozatainak számáról, mivel a holttesteket szemetesekocsikban csempészték ki a laktanyákból, hogy titokban elföldeljék őket. Mindent egybevetve csak mintegy ötven rangidős tisztet találtak eléggé megbízhatónak az előzetesen megtisztított csapatok vezetésére.

A külföldi ügynökök szerepe

Az összeesküvés történetét számos forrásból kell összefoltoztatni, ezek között akad megbízható is, és van, amelyik kevésbé az. Bizonyos számú

külföldi ügynök úgy tűnik, részt vett a puccsban. Chilei titkos források szerint a La Moneda palota – szakértőket is meghökkenítő precizitás – bombázását egy csapat amerikai műrepülő végezte el, akik az Unitas hadgyakorlat örve alatt érkeztek az országba, hogy a chilei függetlenség ünnepén, szeptember 18-án légbemutatót tartsanak. Arra is számos bizonyíték utal, hogy a szomszédos országok sok ügynöke érkezett titokban az országba a bolíviai határon keresztül, akik a puccs kezdetéig elrejtőzve várakoztak, majd véres akciókba kezdtek a Chilében politikai menedékjogot kapott latin-amerikai menekültekkel szemben.

Az efféle tevékenység irányítását Brazília vállalta fel. Két évvel korábban sikerre vitte a reakciós puccsát Bolíviában, és így Chile jelentős segítségétől esett el, ugyanakkor pedig könnyebbé vált a mindene rendű és rangú felforgatók beszivárgása az országba. A Brazíliának nyújtott amerikai kölcsönök egy része titokban Chilébe jutott, hogy ott a szervezkedést finanszírozzák belőle. 1972-ben amerikai katonai tanácsadók egy csoportja érkezett La Pazba, a céljukra nem derült fény. Meglehető, ez csak véletlen egybeesés volt, ám nem sokkal később csapatokat és felszerelést csoportosítottak át a chilei határon – ezáltal ürügyet adva a chilei hadseregnek, hogy megerősítse belső pozícióit, olyan személyi változásokat, előléptetéseket hajtson végre a parancsnoki láncban, amelyek kedvezőek voltak a küszöbönálló puccs szempontjából.

Végül pedig szeptember 11-én, miközben az Unitas hadgyakorlat is kibontakozott, számba szökkent a washingtoni vacsorán felvázolt terv is, amelyet három évig készítettek elő a színpad mögött, de pontosan úgy hajtották végre, ahogy kitalálták: nem hagyományos laktanyai puccsként, hanem elsőprő erejű, pusztító hadműveletként.

Ennek így kellett történnie, hiszen a dolog nem csupán a chilei rezsim megbuktatásáról szólt: el kellett vetni a Brazíliából hozott pokolmagvakat, hogy Chilében nyoma se maradjon többé azoknak a politikai és társadalmi struktúráknak, amelyek a Népi Egységet lehetővé tették. Sajnos a legdurvább szakasz még éppen csak elkezdődött.

A végső csatában, mikor az ország kiszolgáltatva állt az ellenőrizhetetlen, előreláthatatlan felforgatás erőinek, Allende mindig mindig ragaszkodott a törvényességhez. Életének legdrámaibb ellentmondása, hogy egyszerre volt az erőszak engesztelhetetlen ellensége és szenvedélyes forradalmár. Abban hitt, hogy ezt az ellentmondást feloldja hipotézise, amely szerint Chilében immár megérették a körülmények, hogy az ország a burzsoá legalitás keretei között békésen fejlődjön a szocializmus felé. Túl későn kellett rádöbbsennie, hogy a rendszert egy hatalom nélküli kormány nem képes megváltoztatni.

Ez a megkésett kiábrándulás kellett hogy legyen az erő, amely a mindhalálíg tartó ellenállásra sarkallta, hogy a végsőig kitartson egy lángokban álló épületben, amely sosem volt az ő háza, egy komor palotában, amelyet egy olasz építész pénzverdének tervezett, és amely végül a hatalom nélküli elnökök menedéke lett. Hat órán keresztül harcolt,

kezében a géppisztollyal, amelyet Castrótól kapott, és amely az első fegyver volt, amit életében elsütött.

Délután négy óra körül Javier Palacios vezérőrnagy, szárnysegédje, Gallardo százados és egy csapat tiszt felküzdötte magát a második emeletre. Itt, a vörös szalon XIV. Lajos korát utánzó székei, sárkánydíszes kínai vázái és Rugendas-festményei között várt rájuk Allende. Zakó és nyakkendő nélkül, egy bányászsisakkal a fején, ruháját vérfoltok szennyezték. Kezében a géppisztolyt tartotta, de a már alig volt lőszer.

Allende jól ismerte Palacios tábormokot. Néhány nappal korábban azt mondta Augusto Olivaresnek, hogy Palacios veszélyes ember, akit szoros kötelékek fűznek az amerikai nagykövetséghez. Ahogy meglátta őt a lépcsőn közeledni, Allende felkiáltott: „Áruló!”, és kézen lőtte a tábormokot.

Harc a végsőkig

Egy szemtanú szerint, aki arra kért, hogy nevét ne áruljam el, az elnök az ekkor kibontakozó tűzharcban veszítette életét. Majd az összes tiszt, mintha kasztjuk valamiféle rituáléja lett volna ez, rásütötte fegyverét a holttestre. Végül egy altiszt fegyverének tusával az arcába sújtott. Ismerünk egy fényképet: az *El Mercurio* fotósa, Juan Enrique Lira készítette. Egyedül neki engedélyezték, hogy megörökítse a holttestet, amely anynyira eltorzult a sérülésektől, hogy amikor koporsójában megmutatták feleségének, Hortensia Allendének, nem engedték meg, hogy egy pillantást vessen férje arcára.

Júliusban lenne 64 éves. Legnagyobb erénye a rendíthetetlen kitartás volt, ám a sors azt a ritka, tragikus nagyságot adta csak meg neki, hogy kezében fegyverrel haljon meg, miközben a burzsoá törvényesség anakronisztikus maszkját védelmezi, egy Legfelsőbb Bíróságot, amely őt megtagadta, és elismerte gyilkosait, egy nyomorult Kongresszust, amely őt törvényen kívülinek bélyegezte, de önelégült alázatossággal hajbókolt a bitorlók akarata előtt; hogy az ellenzéki pártok szabadságát védje, amelyek eladták lelküket a fasizmusnak – hogy egy olyan szarházi rendszer molyette gönceit és korhadt betyárbútorát igyekezzen élete árán is megóvni, amelyet ő maga is eltörölni akart, de nem fegyverekkel, nem erőszakkal.

A tragédia ezúttal, a chileiek legnagyobb bánatára Chilében került színpadra, de mégis úgy vonul be majd a történelembe, hogy mindannyian szereplői vagyunk, mind e kor gyermekei, és nem is fog tágitani tőlünk egész életünk során.

(Fordította: Konok Péter)

(Eredeti megjelenés: <http://www.newstatesman.com/world-affairs/2013/04/why-allende-had-die>)